

Inleiding

De winter van 1998 was streng in Estland. Maandenlang lag er een dik pak sneeuw op de grond en op de takken, die bogen onder het gewicht. De sneeuwruimers maakten alleen maar sporen in het ijs.

Ik verhuisde naar Estland met mijn Nederlandse vrouw, zodat zij een boek kon schrijven. We kochten een groot houten huis dat in een leeg veld stond en werd omringd door grijze, kale naaldbomen. Vroeger had het als dorpsschool gefungeerd. Het was slecht geïsoleerd en de ijsskoude noordenwind kwam even makkelijk door de kieren en scheuren heen als water papier doordrenkt. We dronken royale hoeveelheden Moldavische brandewijn en Estlandse wodka, leefden op vette worstjes, aardappelen en kool, en ik at het ene stuk chocola na het andere – later las ik dat mensen die depressief zijn daarnaar hunkeren.

Elke ochtend kroop ik onder een dikke laag beddengoed van daan, trok een zware, lange jas aan over mijn ondergoed, zette een Russische legerbontmuts op mijn hoofd, met de flappen strak over mijn oren getrokken, en ploegde met kniehoge leren laarzen door de sneeuw naar de schuur aan de achterkant van het huis, om brandhout te halen voor onze twee enorme gietijzeren kachels.

Vervolgens bracht ik drie uur door met het aansteken en laten branden van de vuren, tot de vlammen waren veranderd in roodgloeiende sintels. Pas dan kon ik de ventilatieroosters afsluiten, omdat ik wist dat het vuur niet meer zou roken en warm genoeg was om de stenen aan de binnenkant gloeiend heet en daarmee het huis warm te houden. 's Middags hakte ik hout en dronk ik alcohol.

Toen ik klaagde dat ik me verveelde, zei mijn vrouw dat ik iets moest gaan schrijven. 'Je vertelt altijd verhalen, schrijf ze eens op.'

'Maar ik kan niet spellen,' antwoordde ik, 'en ik heb nog nooit iets geschreven.'

'Probeer het,' zei ze.

En toen herinnerde ze me aan de zes brieven die ze van me had gekregen, en ik herinnerde háár aan de vier brieven die ik mijn moeder had geschreven. En zo schreef ik mijn eerste verhaal, en ik herschreef het, en toen nog een keer, en ik ging verder.

Ik was al jaren op reis en Estland was de eindbestemming. Ik vertrok op mijn drieëntwintigste samen met een vriend uit Australië, waar ik drieënhalf jaar een saaie baan had als kasbediende bij een bank. Ik bracht brood rond voor bakkers, werkte als barman en magazijnmeester, was profbokser (zij het geen goede) en plukte druiven in een wijngaard. Ik hoopte dat de reis ergens toe zou leiden, al wist ik niet precies tot wat. Het alternatief was een vaste betrekking, maar door mijn slechte schoolresultaten had ik geen opties. Mijn hele familie had in de mijnen gewerkt. De mijnen sloten echter een voor een en ik had nooit de ambitie gehad om mijnwerker te worden.

In Londen kochten we een busje en we reisden heel Europa rond, in het kielzog van talloze andere kolonisten die doelloos door de Oude Wereld hadden gezworven. Het plan was om na een halfjaar weer naar huis te gaan, maar ik kon niet terug. Ik bleef achter nadat mijn vriend was vertrokken en gaf toe aan elke opwelling waarmee ik mijn terugkeer naar Australië kon uitstellen.

Nadat ik tweeënhalf jaar op de bouwterreinen en in de pubs van Londen had gewerkt, verhuisde ik naar Seattle, waar ik als boomplanter en afwasser werkte. Ik maakte kantoren schoon. Ik liet een boot bouwen en roeide er met een vriend mee naar Alaska.

Daar vond ik werk op een zalmboot. Toen het seizoen was afgelopen keerde ik terug naar Australië, maar nooit met de bedoeling er te blijven. Ik was nog steeds zoekende, en bovendien

was er iets met me gebeurd: ik kon niet meer gelukkig zijn als ik langere tijd op één plek bleef.

Toen ik terugging naar Alaska kreeg ik werk aangeboden op een boot waarmee bij de Aleoeten op krab werd gevist. De weersomstandigheden waren zwaar, het was ijskoud, maar als dekknecht kon je 35 000 dollar in een seizoen verdienen. Precies wat ik nodig had. Mijn boot liep vast toen ik op weg was naar de noordelijke havenplaats Dutch Harbor, waar ik aan boord van de krabboot zou gaan, en ik liep het seizoen mis. Ik vond werk in de bouw, tot in januari alles stil kwam te liggen door de sneeuw en de kou, waarop ik naar Costa Rica vertrok.

Ik werd in de verleiding gebracht om naar het zuiden te reizen door een artikel in *National Geographic*. Ik las dat Costa Rica een democratie was, dat het geen leger had en dat de meisjes er beeldschoon waren. Ik zag er foto's van. In Nicaragua en El Salvador was er destijds oorlog, Honduras was een militaire dictatuur en Costa Rica was het paradijs.

Er was sprake van een ware goudkoorts, waar ik net als heel veel andere mensen door werd gegrepen. Meer dan twee jaar werkte ik in de rivieren. Soms kocht ik goud en verkocht ik het weer door, en ik wist mijn hoofd altijd net boven water te houden. In Costa Rica leerde ik mijn Nederlandse vrouw kennen, en om haar verhuisde ik met mijn laatste achthonderd dollar naar Nederland. Gelukkig was er in de jaren tachtig werk genoeg in de bouw in Amsterdam.

Later dat jaar gingen we naar Australië en reisden we langzaam het continent rond. Terwijl mijn vrouw schreef, vond ik een prima baan in de vleesverwerking in Broome, in het verre noordwesten van Australië. Het was verleidelijk om er te blijven, maar het was slechts de verleiding die vertrouwdheid gaf, en dat was niet genoeg om me er te houden.

Tijdens een tussenstop op de terugweg naar Amsterdam kocht ik zijde in China, en ik kwam tot de ontdekking dat ik een gouden greep had gedaan. Ik opende een winkel die bijzonder succesvol zou worden, McLennan's Pure Silk, en reisde twee keer per jaar

naar China en Thailand om nieuwe voorraden te kopen. Maar toen verkocht ik de zaak weer, omdat ik werd bevangen door de paniek die de meeste mannen op een bepaald moment in hun leven treft. Ik ging opnieuw op reis.

Vervolgens keerde ik terug naar Costa Rica, maar daar was te veel veranderd, zoals dat altijd het geval is als je ergens met oudere ogen naar kijkt, en ik belandde in Nicaragua. De oorlog was voorbij en er was sprake van een zekere vorm van democratie. Ik liet er een boot bouwen, viste een paar jaar, raakte betrokken bij het plaatselijke bokswereldje, en toen was het tijd voor Estland.

Mijn verhalen zijn waargebeurd. De meeste mensen die in het boek voorkomen zijn nog altijd vrienden, en ik zie hen regelmatig.

I

MCLENNAN'S PURE SILK

McLennan's Pure Silk

De marktkraam werd met een oud zeildoek beschermd tegen de zon, omdat die anders de voorraad zou verbleken en ruïneren. Rollen stof lagen in één grote, ongeordende stapel over elkaar heen. Naast de kraam stonden rieten manden met nog meer rollen. Het was een smal steegje, en de marktkramen, waar je allerlei spullen kon krijgen, stonden dicht op elkaar. Het was erg druk, zodat je je alleen geconcentreerd en behendig draaiend en kronkelend een weg door de mensenmassa kon banen.

De eigenaar hield de zijde met zijn linkerhand vast, rolde hem uit en gooide het uiteinde met een zwierige beweging over de snijtafel. De zachte, glanzende stof zweefde in een wolk van kleuren door de lucht voordat hij in een wirwar van tinten sierlijk omlaag viel. De man streek met beide benige handen, die vol aderen zaten, over de crêpe en maakte er een klein, ongelijkmatig heuveltje van, zodat het zonlicht op de holten, spleten en uitstulpingen viel en de zijde rijkelijk glansde en er op zijn mooist uitzag.

Wat mooi glad, dacht ik.

‘Twee dollar per meter,’ zei hij bars. ‘Twee dollar per meter.’

‘Is het echte zijde?’

‘Silky, silky,’ zei hij, terwijl hij de stof opnieuw omhooghield en toen zonder omhaal weer liet vallen. Er viel as van zijn sigaret in de explosie van glanzende pracht. De man had een hazelnootbruin gezicht vol haarplukjes, en over zijn wangen liepen diepe groeven. Hij miste een tand. Ik vond hem onaangenaam.

We waren op weg naar Australië, en Hongkong vormde een exotische tussenstop. Het was V's idee geweest om zijde te kopen. Het leek haar een goede handel. We zouden het materiaal

kopen in China en weer verkopen in Nederland. Ik had het in mijn hoofd gehaald naar Australië te verhuizen en daar te gaan werken, maar ik speelde het spel mee.

De man knikte telkens weer opnieuw naar de zijde, waardoor er steeds meer as op viel. 'Silky, silky,' herhaalde hij ongeduldig voordat hij met een hand over een vies geworden t-shirt veegde en zich tot een andere klant richtte.

Ik koos zes verschillende stukken, drie met een effen kleur en drie met de grote abstracte patronen waarvan ik had begrepen dat ze erg in waren. Alles bij elkaar zestig meter.

We stuurden de zijde naar V's zus in Nederland en vroegen haar of zij hem voor ons wilde verkopen. Drie maanden later, terwijl we in het woestijnstadje Broome waren, kregen we bericht dat de zijde nep was.

V keek niet op tegen de vreselijke afstanden, integendeel, ze genoot van het ruige, uitgestrekte land. Het was de cultuur waar ze absoluut niet tegen kon. Vanwege mijn vaardigheden, of beter gezegd het ontbreken daarvan, had ik haar meegenomen naar een afgelegen gat waar de scheiding tussen de geslachten nog altijd de norm was en waar vrouwen weinig vooruitzichten hadden. Culturele activiteiten waren er nauwelijks. Wat moest ze doen?

Tijdens de terugreis maakten we opnieuw een tussenstop in Hongkong, maar deze keer besloten we zijde in China zelf te kopen. We dachten dat ze daar geen reden zouden hebben ons te belazeren, want communisten werkten immers voor elkaar en niemand had belang bij winst die op allerlei manieren gedeeld moest worden.

Frank Govers kocht een zeestormgrijze en mintgroene crêpe de Chine. Eerst gooide hij de zijde met een flamboyante beweging over zijn schouder, om het volume te testen en om te zien hoe de stof viel. Hij bleef eindeloos lang staren in een passpiegel terwijl hij de compacte zijde heen en weer schoof, een stuk langs zijn lichaam hield en om zijn middel drapeerde en op het vloerkleed

liet vallen, waar de stof als vers gestort cement een bergje vormde.

Ik noemde de prijs en merkte dat hij de behoefte voelde om te onderhandelen, maar het was heel goedkoop. Gracieuus liep hij in de richting van een halfgeklede vrouw die zijn onverdeelde aandacht opeiste, en hij liet de betaling over aan zijn winkelmanager, een strenge vrouw die zo mager was als een lat en helemaal in het zwart gekleed ging.

‘Lieverd,’ hoorde ik hem berispelend zeggen toen ik de winkel verliet, ‘er zit een gat in je kous.’ En toen ik omkeek om nog een laatste keer te groeten, zag ik dat Frank een vinger in de scheur stak en ondeugend glimlachend naar de vrouw opkeek.

De handen van Max Heijmans trilden toen hij de zijde omhooghield. Hij legde de stof over de schetsen van gecoiffeerde vrouwen heen waarmee de vloer was bezaaid. Hij zocht een ontwerp dat de kleur en de stof goed uit liet komen. Ik vond de schetsen wel iets weg hebben van het soort kleding dat Dorothy McGuire droeg in de film *Three Coins in the Fountain* uit 1954.

‘Wat vind jij?’ vroeg hij als hij dacht dat hij er een had gevonden, maar ik had geen idee en kon alleen maar opgelaten mijn schouders ophalen. Hij liet zich niet ontmoedigen en legde weer een andere rol naast weer een andere schets en hurkte ernaast, terwijl hij zijn lange, fijne handen over de zijde liet glijden. Dan liep hij weer even terug naar zijn rommelige bureau om een paar slokjes verschaald bier te nemen.

Hij verschoof zijn donkere zonnebril, pakte een nieuw stuk zijde van me aan en boog opnieuw voorover naar de schetsen. Het verbaasde me hoe lenig hij was, want ik vermoedde dat hij tegen de zeventig liep. Hij was eenvoudig gekleed: een effen zwart t-shirt, een bruine ribfluwelen broek en tennisschoenen. Zijn vochtige grijze haar hing tot op zijn schouders.

‘Deze wil ik, engel, maar ik kan je pas volgende week betalen.’ De rest van mijn zijde verkocht ik door van de ene winkel naar de andere te gaan.

‘Frank Govers en Max Heijmans zijn de beroemdste couturiers van Nederland,’ zei mijn vrouw toen ik thuiskwam. ‘Max Heijmans was in de jaren zestig vermaard in Parijs.’

‘Hij noemt me engel.’

Mijn vrouw vertelde me wat dat betekende. ‘Zo noemt hij iedereen.’

‘Hij heeft me nog niet betaald,’ zei ik op klagerige toon.

Ik leende geld en ging weer naar China. Ik was van plan nog eens tweeduizend meter te kopen.

De zijde kwam druppelsgewijs binnen, met één doos tegelijk. Ik had de dozen aan verschillende kennissen en vrienden geadresseerd om de douane op het verkeerde been te zetten en om te voorkomen dat ik 17,5 procent btw en 10 procent invoerbelasting moest betalen. Ik vond beide percentages buitensporig hoog voor iemand die net een bedrijfje was begonnen. Trouwens, ik had me nog niet ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

Het bleek veel te omslachtig te zijn één voor één adressen af te gaan om zijde te verkopen, dus bedacht ik een ander plan. Terwijl ik wachtte tot de zijde arriveerde maakte ik een verrijdbare uitstalkast die als een oester geopend en gesloten kon worden. Om beter met de zijde te kunnen pronken, schilderde ik de vitrine van buiten wit en van binnen zwart. Vervolgens schreef ik een brief, die mijn vrouw in het Nederlands vertaalde.

De eerste doos arriveerde, en daarna kreeg ik een telefoontje van een vriend, die zei: ‘Ik heb hier een doos met zijde,’ en toen nog één en nog één, en uiteindelijk de laatste. Ik had verwacht dat er iets fout zou gaan, maar ik moest voor het eerst schoorvoetend respect betuigen aan mijn grote tegenstander in de zijdehandel: het Chinese postkantoor.

Ik gaf Frank Govers de eerste keus, maar alleen omdat ik een paar keer bij Max Heijmans langs had moeten gaan voordat hij over de brug kwam.

‘Ik heb het geld over een paar dagen, engel.’

Max sprak soms Frans tegen me, soms losse woorden maar

vaker hele zinnen, en dat bracht me altijd in verwarring. Misschien wilde hij wel dat ik zijn hoogtijdagen had meegemaakt, toen heel Frankrijk hem met open armen verwelkomde; een tijd waarin hij shows verzorgde voor de grootste Parijse modehuizen. Maar ik was een mijnwerkerszoon, ik wist niks van zulke dingen.

Er stond stevast een glas warm bier op het bureau van Max en hij gaf me altijd een broze, trillende hand als ik arriveerde en vertrok. ‘Adieu, engel,’ zei hij dan, om zich vervolgens weer op de schetsen te richten waarmee de vloer bezaaid lag.

De andere twee Nederlandse modeontwerpers van naam kochten mijn zijde ook. Edgar Vos, die zich had gevestigd in de duurste winkelstraat van Amsterdam, was beleefd en zakelijk. Hij betaalde altijd contant en bleef een trouwe klant. Frans Molenaar, de jonge troonpretendent die werkte vanuit zijn herenhuis aan het Vondelpark, was gereserveerder, en ronduit afstandelijk als hij onder druk stond. Hij had echter oog voor kwaliteit, en nog belangrijker: voor koopjes.

‘Het doet me genoegen u mee te delen dat onze nieuwe collectie is gearriveerd [...] met een grote verscheidenheid aan kleuren en patronen. Creëer avondkleding met de luxe van Dior en Lacroix door onze voortreffelijke collectie crêpe de Chine en crêpe satin te gebruiken. Steek de elegantie van Givenchy en Jean-Louis Scherrer naar de kroon met...’ Enzovoort, enzovoort. En vervolgens schreef ik ons adres op en wanneer de verkoop plaats zou vinden: *Komend weekend, zaterdag en zondag*. Ik had hulp nodig bij het schrijven van de brief, want ik had wel eens van Dior en Lacroix gehoord maar geen idee wie Givenchy en Scherrer waren. Ik maakte vijfhonderd kopieën.

We woonden in een verbouwd pakhuis aan een van de Amsterdamse grachten. Zo nu en dan vonden we een driehonderd jaar oude koffieboon tussen de vloerplanken. Ik hoopte dat onze burens het soort mensen waren die zijde kochten. Ik bracht de brieven persoonlijk langs, en dan liep ik in het heldere, witte licht